

DE VLAAMSE MINISTER VAN BINNENLAND, STEDEN- EN PLATTELANDSBELEID, SAMENLEVEN,
INTEGRATIE EN INBURGERING, BESTUURSZAKEN, SOCIALE ECONOMIE EN ZEEVISSERIJ

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Plan van aanpak geïntegreerd Plattelandspact

Samenvatting

Eén op drie Vlamingen woont op het Vlaamse platteland. Dit landelijke gebied heeft heel wat uitdagingen maar ook het potentieel om oplossingen te bieden voor uitdagingen waar we als maatschappij voor staan zoals goede bereikbaarheid, versterken sociale cohesie, behoud open ruimte, beschikbaarheid van diensten, etc. Uitdagingen die tal van beleidsdomeinen overstijgen en dus bij uitstek een transversale aanpak vragen.

Om in te spelen op deze uitdagingen is er nood aan een Plattelandspact dat verschillende bevoegdheidsdomeinen samenbrengt, luistert naar de stem van de lokale actoren, en lokale gemeenschappen de ruimte laat om innovatieve projecten uit te voeren. In het kader van het Plattelandspact zal de Vlaamse regering samen met provinciale en lokale besturen en het middenveld het engagement aangaan om plattelandsproblemen transversaal en interbestuurlijk aan te pakken. Vanuit een visie worden acties ondernomen die bijdragen aan een verbonden en veerkrachtig Vlaams platteland.

1. SITUERING

Vlaams regeerakkoord 2024-2029

Het Vlaams Regeerakkoord wil tegemoetkomen aan de uitdagingen van het Vlaams platteland met de opmaak van een transversaal plattelandspact dat integrale strategieën en actieplannen omvat. Het Vlaams regeerakkoord stelt (p. 72): *“Om het gemeenschapsleven en de bedrijvigheid in plattelandsgemeenten te ondersteunen, is er vanuit verschillende bestuursniveaus en verschillende beleidsdomeinen nood aan een toereikende financiering, een gewaarborgde bereikbaarheid, een verzekerde dienstverlening, nutsvoorzieningen, stimuli voor economische groei en jobcreatie en ruimte voor eigen ontwikkeling in een van onderuit gedragen zienswijze.”*

Beleidsnota 2024-2029 Plattelandsbeleid

In mijn beleidsnota worden de objectieven van dit pact verder verduidelijkt: *“Ik heb hierbij oog voor o.a. volgende objectieven: toegang tot kwaliteitsvolle dienstverlening, verminderen van de*

kansarmoede op het platteland, strategische voedselvoorziening, leefbaar maken en houden van kernen op het platteland, versterken van de sociale cohesie en inclusiviteit op het platteland, bewaren van de open ruimte op het platteland, zorgen voor betaalbaar en kwaliteitsvol woonaanbod dat aansluit bij de demografische tendensen, verhogen van de bereikbaarheid voor plattelandsgemeenten, en het verhogen van de bestuurskracht en creëren van schaalvoordelen voor het platteland.”

Er wordt hierbij benadrukt dat deze aanpak enkel kan werken wanneer de voltallige Vlaamse Regering er mee de schouders onder zet, en dat er daarvoor minstens een samenwerking met de Ministers bevoegd voor omgeving, landbouw, welzijn, mobiliteit, economie, wonen, werk en armoedebestrijding zal aangegaan worden. Naast de samenwerking binnen de regering zal het pact tot stand komen met de samenwerking van provincies, lokale besturen en het middenveld. Ook de betrokkenheid van plattelandsgemeenschappen staat centraal in de aanpak.

Het plattelandspact moet luisteren naar iedereen die op het platteland actief is en duidelijk maken aan iedereen die woont, werkt, rust of geniet op het platteland dat we bezig zijn met hun toekomst:

- Publieke en private diensten moeten bereikbaar blijven of terug worden. Van bankautomaten tot winkels of je eigen gemeentebestuur.
- Er moet ruimte zijn voor economische ontwikkeling en jobcreatie, zowel in de kernen als daarbuiten.
- Een toekomst voor landbouw en landbouwers met respect voor de economische, ecologische en sociale functie ervan.
- Voldoende mobiliteit zowel binnen het platteland als tussen dorp en stad.
- Nutsvoorzieningen en mobiele netwerken moeten overal voldoende toegankelijk zijn.
- Er moet ruimte zijn voor ontmoeting en verbinding binnen de dorpen. Zowel binnen als buiten verenigingen en voldoende laagdrempelig.

De oplijsting hierboven is zeker niet exhaustief, daarom luisteren we ook naar alle actoren om een breed en toch gedetailleerd zicht te krijgen op de zorgen die leven en de mogelijke oplossingen. Het plattelandspact moet de start zijn van de toekomst van een levendig en verbonden platteland.

Bevindingen Plattelandsrapport 2024

Het Plattelandsrapport 2024 analyseerde de maatschappelijke vraagstukken waarmee het platteland in Vlaanderen te maken krijgt. Daarvoor onderscheidt dit rapport in Vlaanderen 3 types van gebieden: plattelandsgemeenten, verstedelijkte gemeenten en de 13 centrumsteden. Op die manier geeft het rapport een genuanceerd beeld van hoe de sociale, economische, ruimtelijke en bestuurlijke uitdagingen zich manifesteren overheen deze gebieden.

Bevolking

- De bevolking in de plattelandsgemeenten verandert, en die verandering verliep in het afgelopen decennium sneller dan ervoor.
- In tegenstelling tot de rest van Europa, neemt de migratie op het platteland in Vlaanderen toe in plaats van af.
- Het platteland kampt, net zoals de rest van Vlaanderen, met vergrijzing en ontgroening. Specifiek op het platteland is de vraag naar bereikbare mantelzorg en lokale dienstencentra een uitdaging.
- De grootte van de huishoudens daalt en er komen steeds meer alleenwonenden bij op het platteland.
- Het risico op kansarmoede stijgt bij de inwoners van de plattelandsgemeenten.
- De superdiversiteit die de centrumsteden steeds meer tekent, is nog niet algemeen aanwezig op het platteland, maar kent een snelle toename. Toch verdient het migratiethema aandacht voor een betere differentiatie en beleidsvorming.

Deze snelle demografische veranderingen hebben een impact op het sociaal weefsel van plattelandsgebieden. Het is belangrijk om werk te maken van gemeenschapsvorming zodat de dorpen een nieuwe identiteit kunnen ontwikkelen en hun Vitaliteit kunnen behouden of hervinden. Daarbij vormt de typische samenhang van dorpsgemeenschappen een troef.

Economie

- De welvaart op het platteland ligt niet lager dan verstedelijkte gemeenten of centrumsteden, maar de economische activiteit wel. Deze economische activiteit is nog steeds nauw verbonden met de open ruimte bestaande uit natuur, landbouw, bos en water.
- Professionele, intensieve landbouw blijft een typisch plattelandsfenomeen. Het aantal landbouwbedrijven daalt, maar de schaalgrootte ervan stijgt. Er zijn kansen op het vlak van transitie naar andere verdienmodellen zoals biologische landbouw, korteketenproductie en zorgboerderijen.
- Het platteland kent een negatief pendelsaldo: er is vooral een uitgaande pendel van plattelandsbewoners die voor hun werk naar de steden trekken. De verhouding tussen het aantal inwoners en het aantal jobs op het platteland is negatief.
- De detailhandel kan bijdragen aan een levendige lokale economie, maar die sector had het afgelopen decennium moeilijk.

Een sterke plattelandseconomie is essentieel voor een levendig platteland. De sectoren van recreatie en toerisme kunnen het ondernemerschap op het platteland stimuleren en jobs in de buurt creëren. Er liggen economische kansen bij de lokale, duurzame voedselproductie en de productie van hernieuwbare energie. Duurzame economische ontwikkelingen gericht op jonge ondernemers en sociaal ondernemerschap kunnen de plattelandseconomie vitaler maken. Ook de digitale transitie creëert opportuniteiten Door bv. bijkomende online ontmoetingsmogelijkheden te voorzien voor zowel werk als vrije tijd.

Ruimtegebruik

- De verharding blijft toenemen op het Vlaamse platteland. De open ruimte wordt steeds verder ingenomen en raakt ook steeds meer versnipperd.
- Plattelandsbewoners zijn voor het merendeel eigenaar van hun eigen woning. Op de huurmarkt groeit het aanbod van appartementen. De woningprijzen zijn voor een deel van de bevolking echter niet meer betaalbaar.
- Bereikbaarheid is een aandachtspunt voor het platteland. Voor veel inwoners zijn basisvoorzieningen moeilijk te vinden in de buurt én met het openbaar vervoer moeilijk te bereiken.
- De Vlaamse plattelandsgemeenten hinken achterop op vlak van duurzame mobiliteit. De auto blijft de vervoerskeuze bij uitstek.

Het tegengaan van verharding en versnippering is belangrijk voor het behoud van de open ruimte, de biodiversiteit en de veerkracht van het platteland om met de klimaatverandering om te gaan. Toch is er een stijging in de nieuwbouw, niet alleen eengezinswoningen maar voornamelijk ook appartementen. De nood aan collectieve voorzieningen en publieke groene ruimte neemt daardoor toe. Daarnaast dwingen de woningprijzen, maar ook het sociaal bindend objectief, plattelandsgemeenten om een inhaalbeweging te maken wat betreft het aanbod van sociale woningen. Op vlak van mobiliteit kan lokale economische ontwikkeling ervoor zorgen dat er minder autoverplaatsingen nodig zijn. Een ander deel van de oplossing is om combimobiliteit te stimuleren, bijvoorbeeld met meer deelmobiliteit op maat van het platteland, beter openbaar vervoer en degelijke fietspaden.

Lokale besturen

- De lokale besturen van de plattelandsgemeenten hebben minder fiscale inkomsten en vinden ook moeilijker extra bronnen van financiering. De uitdagingen op vlak van beheer en inrichting van de open ruimte is echter bijzonder groot.
- Door het lagere beschikbare budget kunnen de lokale besturen op het platteland maar een beperkt aantal personeelsleden tewerkstellen. Die hebben noodgedwongen vooral een generalistische, operationele kennis. Daardoor ontbreekt het op het platteland soms aan specialistische kennis die nodig is om strategisch en toekomstgericht te werken.

De plattelandsgemeenten kampen met grote uitdagingen die ze onvoldoende kunnen aanpakken wegens de kleinere schaal en lagere personeelsbezetting van het lokale bestuur. Regionale samenwerking in het kader van het regiodecreet of vrijwillige fusies kunnen hierbij een oplossing zijn.

Concluderend wijzen de analyses uit dit rapport over het algemeen op een aantal uitdagingen die anders zijn voor het platteland dan in de verstedelijkte gemeenten en de centrumsteden. Uitdagingen die vaak gedeeld zijn, uiten zich anders op het platteland. Maar er zijn ook kansen. De eigenheid van het platteland kan de sleutel zijn om de leefbaarheid van die gebieden te verhogen. Het doel van een plattelandspact is te komen tot een geïntegreerde aanpak van noden en kansen op het platteland in verbinding met de stad.

Europese ontwikkelingen

Met de EU Visie voor de Plattelandsgebieden 2040 inspireert en activeert de Europese Commissie de lidstaten en brede plattelandsgemeenschap om de vitaliteit van het Europese platteland te versterken. De visie roept ons op om samen te werken en oplossingen te ontwikkelen die de plattelandsgebieden sterker en toekomstbestendig maken.

De visie rust op vier pijlers die de veelzijdigheid en het potentieel van het platteland benadrukken.

- Een **sterker** platteland streeft naar krachtige gemeenschappen en toegankelijke diensten zodat er ook ruimte is voor sociale innovatie, ruimtelijke ontwikkeling en de betrokkenheid van jongeren.
- Een **verbonden** platteland zet in op beter bereikbare en digitaal uitgeruste plattelandsgebieden. Door te investeren in infrastructuur, technologische vooruitgang en vaardigheden zorgen we dat plattelandsgebieden en -bewoners niet geïsoleerd geraken.
- Een **veerkrachtig** platteland verhoogt de ecologische, maar ook sociale veerkracht van plattelandsgebieden door in te zetten op koolstofabsorberende landschappen, bodemgezondheid en klimaatbestendigheid. Daarnaast wordt ook bijzondere aandacht gegeven aan de rol en vooruitzichten van vrouwen en kwetsbare groepen.
- Een **welvarend** platteland stimuleert economische diversificatie en versterking onder meer door producenten te ondersteunen, sectoren als de bio-economie verder te ontwikkelen en de sociale economie en jongeren volop kansen te bieden.

De Raad van Europese landbouwministers heeft op 20 november 2023 de raadsconclusies bij de Europese plattelandsvisie geformuleerd. De Landbouwraad onderlijnt in deze conclusies het belang voor nationale en regionale overheden om zich te engageren in het plattelandspact en werk te maken van holistische strategieën en actieplannen op nationaal, regionaal en lokaal niveau.

2. UITGANGSPUNTEN AANPAK

Het Plattelandspact is het overkoepelend begrip van het beleidsproces. Tijdens de ontwikkelingsfase zal het plattelandspact bestaan uit drie onderdelen: een holistische **plattelandsvisie** die een toekomstbeeld voor het Vlaams platteland schetst; een **plattelandsstrategie** die de operationalisering van het pact verrat; en een **engagementsverklaring** van stakeholders waarin afspraken geconsolideerd en geformaliseerd worden. De engagementsverklaring zal in het voorjaar 2026 plaatsvinden, waarmee meteen het startschot voor de uitvoeringsfase gegeven zal worden.

Het pact zal acties formuleren die het platteland structureel ondersteunen en antwoorden bieden op de problemen die naar voor worden geschoven tijdens het proces. De acties die worden geformuleerd kunnen breder gaan dan het platteland, een aantal bezorgdheden zullen ook in een stedelijke context leven maar zullen waar nodig moeten afgestemd zijn op struikelblokken die er op het platteland kunnen zijn. Daarnaast moet het plattelandspact ook afgestemd zijn met andere beleidsplannen (Klimaatadaptatieplan en de Blue Deal, Armoedepplan, het sociaal cohesieplan, Beleidsplan ruimte vlaanderen...), en beleidsplannen in het verschiets zoals de Landbouwvisie 2030-2050, het openruimtepact, of het ouderenbeleidsplan.

De Vlaamse regering heeft reeds beslist om de dotatie binnen het Open Ruimtefonds gevoelig te verhogen. Lokale besturen kunnen deze middelen zelf vrij aanwenden om in hun gemeente het verschil te maken voor de landelijke gebieden. We willen dan ook deze beleidskeuze aanwenden om de dialoog met deze gemeenten te versterken in dit plattelandspact om typische uitdagingen op het platteland aan te pakken.

De opmaak en uitvoering van het plattelandspact is, zowel tijdens de ontwikkeling als de uitvoering ervan, een participatief proces. Vertegenwoordigers van verschillende Vlaamse entiteiten, de verschillende bestuurslagen, middenveldorganisaties en de academische wereld worden samengebracht om in dialoog tot geïntegreerde en gedragen oplossingen te komen.

Ook de bredere plattelandsgemeenschap, waaronder bijvoorbeeld kleinere plattelandsgemeenschappen en bewoners worden betrokken, zij het meer actief en uitvoerig tijdens de uitvoeringsfase dan tijdens de ontwikkelingsfase. Met deze participatie zal het transversale ingebouwd zijn in het proces.

Vertegenwoordigers van de verschillende beleidsdomeinen en bestuursniveaus zullen actief betrokken worden bij en meewerken aan het pact. Ook de verschillende administraties van de Vlaamse regering zullen actief worden betrokken in de opmaak. De participatie zal zich tijdens de ontwikkelingsfase uiten onder de vorm van werksessies ter opmaak van de visie (toekomststateliers), werksessies ter opmaak van de strategie (doorbraakateliers) en een publieke bevraging.

Het proces zal zich inhoudelijk focussen op een aantal facetten van een vitaal platteland. Er zijn vijf facetten afgebakend:

1. Een kwalitatieve, veerkrachtige en multifunctionele open ruimte
2. Een levendige, aantrekkelijke en gezonde woonomgeving
3. Een warme gemeenschap
4. Een plek van economische bedrijvigheid
5. Besturen en burgers samen aan zet

Deze facetten vormen de basis voor de organisatie van de toekomststateliers. In realiteit raken alle facetten aan elkaar, interageren en overlappen ze. Tijdens de werksessies zal er steeds aandacht zijn voor deze samenhang teneinde een geïntegreerde aanpak te bekomen.

De hierboven vernoemde facetten bieden meteen ook een inkijk in de ambities van het Plattelandspact, zonder een voorafname te zijn op de invulling ervan. Het toekomstbeeld van het platteland is een plek van economische bedrijvigheid in een multifunctionele open ruimte met een levendige en aantrekkelijk woonomgeving voor een warme gemeenschap waar besturen en burgers samenwerken.

Ik onderzoek of het mogelijk en haalbaar is om de EU-plattelandstoets toe te passen binnen Vlaanderen om te waarborgen dat nieuw Vlaams beleid voldoende rekening houdt met de noden van het platteland. In het plattelandspact zullen de mogelijkheden hieromtrent ook besproken en afgetoetst worden met de stakeholders en besturen

De politieke validatie door de Vlaamse regering is voorzien in het voorjaar van 2026. Het Plattelandspact zal in eerste instantie door de Vlaamse regering goedgekeurd worden, waarna het

vervolgens op het slotmoment met stakeholders ook door de bredere plattelandsgemeenschap ondertekend wordt. Hiervoor wordt een interbestuurlijk overleg opgericht. Daarin zijn de Vlaamse ministers vertegenwoordigd, de provincies en de lokale besturen. Dit overleg zal een adviserende functie vervullen bij het finaliseren van de plattelandsvisie en -strategie. Na ondertekening van het plattelandspact zal in dit overleg de verdere uitvoering en monitoring van het pact opgevolgd worden.

3. IN VIER STAPPEN NAAR HET PLATTELANDSPACT

In onderstaande tabel wordt de timing voor de opmaak van het plattelandspact weergegeven.

Fase 1: Opstart	Zorgen voor een goede start en buy-in van plattelandsactoren	Februari – maart 2025
Fase 2: Visie	Uitwerken van sleutelkwesties en opstellen van een toekomstvisie	April – juni 2025
Fase 3: Strategie	Acties en projecten benoemen om de toekomstvisie in uitvoering te brengen. Verantwoordelijkheden, samenwerking, financiering, opvolging, etc. worden besproken. Engagements worden afgetoetst bij de belangrijke stakeholders	September – december 2025
Fase 4: Engagement	Consolideren van output en formalisering van engagements	Januari – maart 2026
Doorstart	Doorstart naar de uitvoering plattelandspact	Vanaf maart 2026

4. BESLUIT

De Vlaamse Regering engageert zich om mee te werken aan de opmaak en uitvoering van het plattelandspact en gaat akkoord met de hierboven geschetste aanpak.

De leden van de Vlaamse Regering gaan akkoord dat hun entiteiten zullen betrokken worden en geven aan hun entiteiten de opdracht om mee te werken aan de opmaak en de uitvoering van het plattelandspact.

De Vlaamse minister van Binnenland, Steden- en Plattelandsbeleid, Samenleven, Integratie en Inburgering, Bestuurszaken, Sociale Economie en Zeevisserij

Hilde CREVITS